

SELO KOSAČE I NJEGOVI SPOMENICI

Obrađujući stečke na obroncima i u području Treskavice, 1956 i 1957 godine, našao sam u selu Vlaholju, blizu Kalinovika, jedan sanduk sa natpisom koji se odnosio na krstjanicu (B)eoku, kćerku Pribisava Kosače.¹ Tim povodom sam se počeo nešto više interesovati za istoriske podatke istaknutih srednjovjekovnih feudalaca Kosača. Iz podataka koje nam je saopštio Mihajlo Dinić² i obavještenja koja nam je dao Đoka Mazalić, doznao sam da se blizu Goražda nalazi selo Kosače, odakle bi čuvena porodica Kosača mogla da vodi svoje porijeklo. Odlučio sam da posjetim to selo. Na put sam krenuo zajedno sa prof. Mazalićem koji je također želio da upozna taj kraj. S toga puta, početkom maja 1958 godine, donosim ovu bilješku.

Malo selo Kosače pripada području rijeke Osanice, lijeve pritoke Drine, u opštini Ilovača, srez Goražde. Oko 1 km daleko od željezničke stanice Osanica, na pruži Goražde-Foča, ulijeva se Osanica u Drinu. Odatle uz Osanicu vodi nova cesta sve do Ilovače. Na udaljenosti od 1 do 2 km odvajaju se desno pješački putevi za Kosače. Oni su slabi i strmi, jer se Kosače nalaze visoko u strani. Mi smo išli preko sela Dijakovića, jer nas je i ono interesovalo, a vratili smo se najkraćim, vrlo strmim putem na cestu kod mosta kojim se prelazi u selo Petroviće.

Dijakovići su maleno selo u dosta visokoj strani brda. Oko 700 m sjeveroistočno od sela smještena je manja srednjovjekovna nekropola sa 11 sanduka, 2 sljemenjaka i 1 pločom. Lokalitet se zove Kostrenište. Stećci su zarasli u šumicu, obrasli mahovinom, djelomično su utonuli u zemlju, okrnjeni su i ispucali. Klesani su od tamnosivog škriljevca. Orijeantirani su u pravcu zapad-istok, osim tri koji su postavljeni u pravcu sjever-jug. Sljemenjaci su dosta niski, kakvi su naj-

češće u istočnoj Bosni. I oni i sanduci imaju postolja. Ni na jednome spomeniku nema ukrasa. Odmah do stećaka prostire se muslimansko groblje u kojemu se i danas pokopavaju stanovnici Dijakovića.

Zapadno i uzbrdo odatle ubrzo se dolazi na lokalitet Ledine odakle se pruža veličanstven pogled na sve strane, a naročito na Kosače i druga obližnja sela koja su se u visini Kosača poredala strminom ka Osanici-Kremeševo, Kolo i Poratak. Oko 500 m istočno odatle, na dosta velikoj strmini, smješteno je 14 kuća koje danas čine selo Kosače. Njima pripadaju još i 3 kuće na samim Ledinama (Slika br. 1).

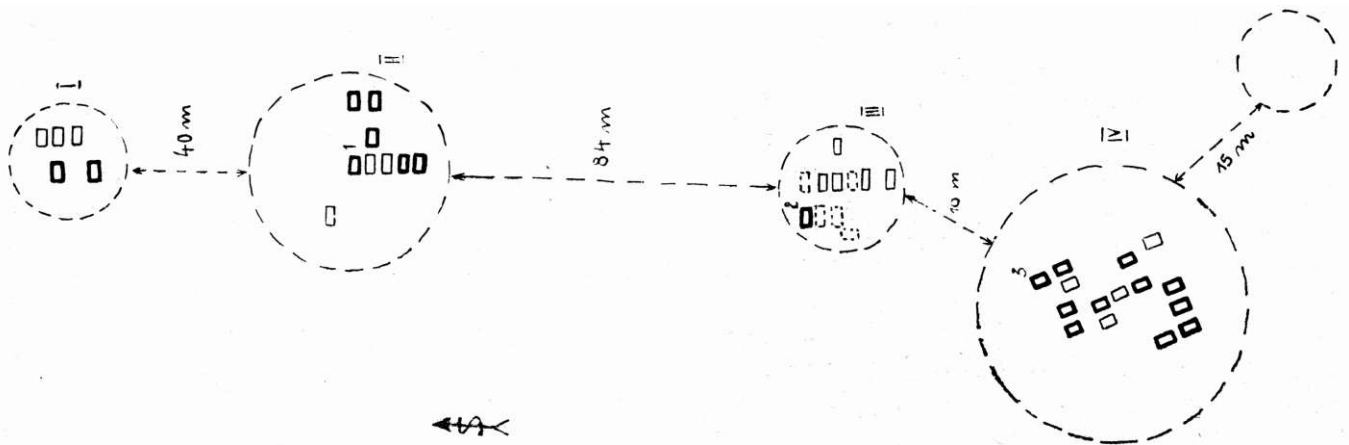
U našem slučaju Ledine su relativno najinteresantnije. To je ravničasta dugačka kosa pružena po pravcu sjever-jug. Na njoj su postavljene 4 skupine stećaka čiji se raspored vidi iz priložene skice. (Sl. br. 2). U prvoj skupini, počevši sa sjevera, imaju 4 stećka (1 sanduk i 3 ploče), a u drugoj,

Sl. 1. Pogled sa jugoistočne strane na selo Kosače.

¹ Natpis je objavljen u mom članku »Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima« u Glasniku Zemaljskog muzeja Sarajevo, 1959 g., sv. za arheologiju, str. 242.

² M. Dinić, Zemlje hercega svetoga Save, Glas Srp. kralj, akademije, CLXXXII, 156—157.

Sl. 2. Skica nekropole Ledine («Križevac»)

oko 40 m južno odatle, nalazi se 9 stećaka (6 sanduka i 3 ploče). I jedna i druga skupina su postavljene na gromile koje su danas skoro zaravnjene. (Sl. br. 3 — pogled na drugu skupinu sa sjeveroistočne strane). Stećci su prosječnih dimenzija, okrnjeni su i oštećeni, a djelomično i utonuli u zemlju. Orijentirani su u pravcu zapad-istok i poredani u redove okomito na tu orijentaciju. Svojim neobičnim oblikom ističe se spomenik br. 1 u drugoj skupini. To je sanduk koji s jedne bočne strane ima još dva skošenja, a s druge strane jedno takvo skošenje. I sa čeonih strana on je nešto skošen. Po gornjim ivicama vertikalnih strana ovaj spomenik ima manje odebljanje, slično poklopcu koji nešto prelazi svoj sanduk. Osim toga, on je na zapadnoj strani neznatno uži nego na istočnoj (Sl. br. 4). Treća skupina stećaka nalazi

se na južnom završetku kose, oko 80 m daleko od druge. Tu se na blagom okruglastom uzvišenju nalazi 6 stećaka orijentiranih u pravcu zapad-istok, postavljenih u redove. Između i pored tih stećaka jasno se vide udubine gdje su nekada također bili stećci. Takvih mjesta ima 5, što znači da je u ovoj skupini sigurno bilo ukupno najmanje 11 stećaka. Jedan od njih je u obliku sanduka, a ostali su ploče (?). Pod brojem 2 označen je sanduk veličine 210 X 87 cm (visina se ne vidi) koji na gornjoj strani ima plastičan dvostruki krst čija je ukupna dužina 85, a širina 55 cm. Krakovi ovoga krsta se nešto proširuju prema krajevima (Sl. br. 5). Oko 10 m jugozapadno počinje također blaga, ali dosta velika humka na kojoj se danas nalazi četvrta skupina sa ukupno 15 stećaka. Njihova orijentacija je također zapad-istok, odnosno više po liniji jesenske sunčeve putanje-sjeverozapad-jugoistok. Koliko se to zbog utonulosti i zaraslosti danas vidi, tu se nalazi 11 sanduka i 4 ploče. I ovi stećci su postavljeni na redove. Ranije je ovdje moralo biti više stećaka. Spomenik koji je označen brojem 3 (163X70X15 cm) viri iz zemlje. On ima na vodoravnoj strani plastičan vrlo neobičan motiv. Zbog oštećenosti se njegovi detalji ne vide, pa je teško tvrditi o čemu se ovdje zapravo radi. Motiv je sličan dvostrukom krstu, ali se na zapadnom kraju ističe zaobljena glava, malo zatim kao da su naznačena ljudska ramena i opuštene ruke, a onda na samome kraju se struk račva, pa zbog svega toga najviše potsjeća na antropomorfni krst (Sl. br. 6). Oko 15 m istočno odatle vidi se manji okruglasti humak sa nešto sitnijeg kamenja koje potječe od neke manje građevine, vjerovatno grobne kapelice. Sav prostor treće i četvrte skupine stećaka i dosta oko ovih obrastao je šumom i ističe se kao velika humka koja se ka jugu blago, a ka zapadu dosta naglo spušta.

Sl. 3. Pogled sa sjeveroistočne strane na drugu grupu stećaka.

Mislim da je od interesa da saopštim i neke podatke koje sam prikupio na samome terenu. U Kosačama kao i u svim okolnim selima odavno

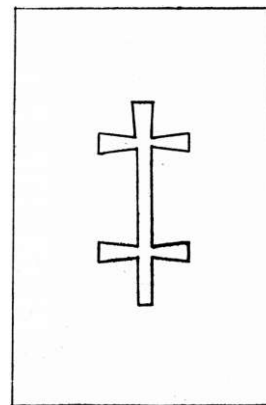

Sl. 4. Sanduk br. 1 na drugoj grupi stećaka.

žive muslimani. Danas u Kosačama žive porodice koje se zovu Smajovići, Rašidovići i Šalake. Na Ledinama su sve tri kuće porodice Šalaka. Vlasnici zemljišta na kome se nalaze stećci su: Fejzo Smajović, Muharem Rašidović, Salko Smajović, Murat i Bećir Šalaka. U kuće Šalaka ugrađeno je više stećaka. Južni dio kose, na kome se nalaze treća i četvrta skupina stećaka, nekada se zvao Križevac. I danas ga stariji ljudi tako zovu. Odmah do prve skupine stećaka, prema sjeveroistoku, lokalitet se zove Crkvina. U neposrednoj blizini se nalazi živa voda koja nikada ne presuši. Poviše kuća u Kosačama ima jedna njiva koju nazivaju Vinine. Iza sela Kola i Poratka ima lokalitet koji se zove Dvorišta, a nešto dalje, u pravcu Ilovače, rekli su mi da se nalazi Gradina sa ostacima zidova. Ranije sam već napomenuo da se obližnje selo na istočnoj strani zove Dijakovići.

Križevac, Crkvina i Vinine navode na pomisao o kršćanskom groblju, crkvi i crkvenom imanju na kojemu se nekada i loza njegovala. Naselje je visoko uzdignuto, u strani, i dosta nepristupačno sa strane Osanice. Osim toga, tu je blizu i Gradina koja je mogla i u Srednjem vijeku služiti kao odbrana svoje vrste, pogotovo ako je tu bio i vlastelinski dvorac. Dijakovići su mogli postati od uglednog dvorskog čovjeka-dijaka.³ Iako

³ Svega 10 km zračne linije sjeveroistočno od Kosača ležalo je Goradže, poznato srednjovjekovno trgovište u vlasti porodice Hranića-Kosača. U Sopotnici,

Sl. 5. Motiv na sanduku br. 2 treće grupe stećaka

za to nema pouzdanih podataka, ipak sve okolnosti upućuje na pomisao o važnijem srednjovjekovnom području u kojemu je selo Kosače značilo neki centar, možda baš zavičaj porodice Kosača. U tome slučaju nekropola na Križevcu, koja inače izgleda da pripada ranijem periodu stećaka, mogla bi biti porodično groblje Kosača, odnosno Hranića, kako su se Kosače ranije zvale. Među nadgrobnim spomenicima svakako onaj sa motivom antropomorfnog krsta pretstavlja veliku važnost i faktor po kojemu se može govoriti o pripadnosti tih stećaka, odnosno o vjeri srednjovjekovnih Hranića-Kosača.

Sl. 6. Motiv na sanduku br. 3 četvrte grupe stećaka

3 km daleko od Goražda Herceg Stjepan je 1454 g. sagradio poznatu crkvu (Đ. Mazalić, Glasnik Zem. muzeja 1940, str. 29).

LE VILLAGE DE KOSAČE ET SES MONUMENTS

L'auteur dit que, non loin de Kalinovik dans la Bosnie Centrale, il a trouvé un monument funéraire du moyen âge, avec une épitaphe se rapportant à la chrétienne («krstjanica») Beoka, fille de Prbisav, de la noble famille médiévale des Kosače. En rapport avec cela, l'auteur a par conséquent, visité, au mois de mai 1958, le village de Kosače, sur le cours supérieur de la Drina, et il relate quelques faits relevés lors de ce voyage et présente quelques-unes de ses observations.

Le village de Kosače se trouve très haut dans la région de la rivière Osanica qui se jette dans la Drina.

Tout près du village se trouve la localité de Križevac, avec une nécropole médiévale à 39 stèles funéraires (stećaks), conservées jusqu'à nos jours. Parmi ces monuments, l'un est orné d'un relief à double croix et un autre d'une grande croix plastique, stylisée et rappelant beaucoup une silhouette humaine.

Dans les environs immédiats se trouvent des localités dont les noms portent à croire qu'il y avait une importante agglomération médiévale, qui était-peut-être le pays d'origine de la famille des Hranić-Kosači, qui, au XIV et XV siècles, a joué un rôle politique important en Bosnie-Herzégovine.

DAS DORF KOSACA UND SEINE DENKMÄLER

In der Nähe von Kalinovik in Mittelbosnien befindet sich ein mittelalterliches Grabdenkmal mit der Inschrift, die eine »krstjanica« (Christin) Beoka, der Tochter Pribisavs aus der angesehenen Feudalfamilie Kosača betrifft. Deshalb besuchte der Autor im Mai 1958 das Dorf Kosača im Oberlauf der Drina, berichtet einige Angaben und teilt einige seiner Beobachtungen mit.

Das Dorf Kosača liegt hoch an einem Berge im Gebiet des Flusses Osanica, die in die Drina mündet. In nächster Nähe des Dorfes befindet sich der Ort Križevac wo eine mittelalterliche Nekropole mit insgesamt 39 steinerner Grabdenkmäler (stećak) ist, die bis

heute erhalten geblieben sind. Unter diesen Grabdenkmälern befindet sich einer, der mit einem Doppelkreuz in Reliefform verziert ist. Ein anderer Stein hat ein grosses und plastisches stilisiertes Kreuz, welches sehr an eine menschliche Gestalt erinnert.

In nächster Nähe befinden sich Lokalitäten mit Namen, die auf den Schluss hinweisen, dass hier eine wichtigerere mittelalterliche Ansiedlung bestanden haben könnte, die möglich die Heimat der Familie Hranić-Kosača gewesen sein könnte. Dieselbe spielte im XIV. und XV. Jahrhundert eine lauschlaggebende oolitische Rolle in der Geschichte Bosniens und der Herzegowina.